

Якщо вести мову про «цифрові наркотики» як про фізичний примус, то його також можна вважати непереборним, тобто таким, що повністю пригнічує волю особи, котра піддається насильству, внаслідок чого вона позбавлена можливості обрати бажаний варіант поведінки і здійснює внаслідок насильства рухи тіла, якими завдає шкоди, або ж не вчиняє тих дій, які вона повинна була вчинити в певній ситуації, у вчиненому діянні особи немає прояву її волі. Непереборний фізичний примус «руйнує» діяння, знищує його цілеспрямований і вольовий характер.

Отже, на підставі здійсненого аналізу пропонуємо криміналізувати «цифрові наркотики» й заборонити їх розповсюдження та вживання, а також рекламу в засобах масової інформації. **Д**

Джерела

1. Глушаков С.В., Сурядний О.С. Персональний комп'ютер. — Харків: Фоліо, 2007. — 509 с. — (Навчальний курс).
2. Закон України «Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори» від 15 лютого 1995 р. № 60/95 — ВР у редакції Закону України від 22 грудня 2006 р. № 530—V.
3. Кримінальний кодекс України (із змінами та доповненнями станом на 20 січня 2012 року). — Х.: Одісей, 2012. — 232 с.
4. Шебалин О. Д. Физические основы механики и акустики. — М.: Высшая школа, 1981. — 263 с.
5. Смирнова К. Зона вільної торгівлі між Україною та країнами Європейської асоціації вільної торгівлі: правовий аналіз // Віче. — 2012. — №20. — С. 19–22.

12

Гендерна політика об'єднаної Німеччини: сучасний стан проблеми

Єдиний спосіб зійти на верхівку сходів — щораз долати сходинку за сходинкою. І під час цього підйому ви раптом віднайдете в собі всі необхідні для досягнення успіху якості, навички та вміння, яких, здавалося б, ніколи не мали.
Маргарет ТЕТЧЕР

Вікторія СОЛОШЕНКО,
кандидат історичних наук, доцент,
старший науковий співробітник
ДУ «Інститут всесвітньої історії
Національної академії наук України»

Фемінізм і жіноча емансипація (як одна зі світових політичних концепцій) становлять інтерес для розуміння й визначення ролі жінки в політичному житті суспільства. Звернувшись до історії, ми можемо спостерігати динаміку й розвиток жіночого руху, боротьбу жінок за свої політичні та соціальні права: право на освіту, право обирати й бути обраними, право на працю та рівну з чоловіками оплату праці тощо.

Друга половина ХХ сторіччя у світовій суспільній думці пройшла під знаком переосмислення в ній ролі жінки. Так, у політичному житті з'явився новий феномен — прорив жінок у ешелони влади. Та лише на початку ХХІ сторіччя вони отримали виборче право, а також рівні з чоловіками економічні та соціальні права.

Примітно, що формування особистості жінки й чоловіка, статево збалансованість у суспільстві проголошено одними з основних принципів стратегії розвитку європейських держав ХХІ сторіччя.

Здавна склалося так, що чоловіки головують у всіх сферах. Вони — президенти та прем'єр-міністри біль-

шості держав, керівники регіонів, стратегічно важливих підприємств і дуже впевнено просуваються кар'єрними сходами. Щодо жінок, то на них покладаються дещо інші функції в суспільстві. Виконуючи їх, більшість жінок з часом розуміють, що не можуть реалізовувати весь свій потенціал, закладений природою.

У наш час політика стає дедалі більше поширеною професією та важливим видом соціальної діяльності, який є притягальним для все більшої кількості громадян. Проте ще чимало людей переконані в тому, що жінка набагато впевненіше порастає з дітьми, на кухні, виконує належне в церкві, аніж займається державними справами. Чоловіки також часто стверджують, що жінці взагалі

не місце в політиці. Але в усі часи представниці прекрасної статі відігравали на політичній арені не останню роль, як от легендарна цариця Єгипту Клеопатра, котра правила з 51 р. до н. е. 21 рік.

Уперше фемінізм та його визначення стали об'єктом дослідження наприкінці XVIII сторіччя. Саме тоді було відмічено гендерну нерівність та намітилися прояви суперництва й боротьби між представниками протилежних статей. Первинний інтерес до цього напрямку виникає в європейських країнах. Проте увагу було акцентовано передовсім на жіночих протестах і виступах як таких.

Одним із перших теоретиків саме німецького феміністичного напрямку був Т. Готтліб фон Гіппель, завдяки якому в 1792 році почала формуватися феміністична думка в Німеччині.

З плином часу жіноче питання залишалося одним із найважливіших у працях зарубіжних і вітчизняних істориків, філософів, письменників. Але ідеї фемінізму дістали свій розвиток у роботах французьких філософів-просвітителів: Ш. Фур'є, А. Сен-Симона, Ж.-Ж. Р у с о , А. Вольтера.

Суперечки щодо ролі жінки в суспільстві, що містять феміністську перспективу, простежуються від епохи так званого раннього середньовіччя. У деяких дослідженнях з історії фемінізму витоки феміністської концепції пов'язують із виходом на авансцену суспільного життя плеяди жінок-єретичок у країнах Європи (XIII–XIV ст.).

До яскравих проявів ранньофеміністського протесту належить творчість англійських памфлетисток XVII сторіччя Афрі Бен (1640–1689) і Мері Естел (1666–1731), яких часто називають першими захисницями жіночих прав у Великій Британії. Вони захищали право жінки вважати себе рівною чоловікові й такою ж вільною і повноправною.

Упродовж усього XVIII сторіччя жінки європейських країн брали активну участь у житті суспільства. Чимало жінок працювали на себе й мали економічну незалежність; простолодинки вільно відвідували публічні місця, а світські пані, організовуючи власні салони, намагалися втручатися через їхніх відвідувачів—своїх друзів у політику. У спільному хорі вимог щодо звільнення від деспотизму жінки наполягали на визнанні своїх прав на цивільне життя: на освіту, на працю, на пошану в сім'ї та суспільстві [1, с. 236].

У Франції Національним збором була представлена Декларація прав жінки і громадянки, підготовлена Олімпією де Гуж за зразком Декларації прав людини і громадянина 1789 року. У цій декларації містилася вимога визнання повного соціального і політичного рівноправ'я жінок. Тоді ж було створено першу жіночу політичну організацію «Суспільство жінок — революційних республіканок», проте в 1793 році її діяльність заборонив Конвент. А незабаром було відправлено на гільйотину й авторку декларації Олімпію де Гуж. Відомо, що їй належать слова: «Якщо жінка гідна зійти на ешафот, то вона гідна й увійти до парламенту» [1, с. 239]. Проте в 1795 році жінкам Франції заборонили з'являтися в громадських місцях і на політичних зборах, а в 1804-му імператор Наполеон Бонапарт видав указ, який проголосив: жінка не має жодних цивільних прав і перебуває під опікою чоловіка.

У 1792 році в Німеччині вийшла книжка Т. Готтліба фон Гіппеля «Про поліпшення громадянського становища жінки». Підкреслює, що з публікації цієї роботи почалася історія феміністської думки в Німеччині. У книжці фон Гіппель вимагав рівних прав для представників обох статей, а також наполягав на тому, що досягнення цієї мети має бути турботою освічених чоловіків, бо «жінкам

утовкмачили, що вони неспроможні до незалежної політичної діяльності» [2].

Відомою російською феміністкою була Олександра Коллонтай [3]. Ключ до звільнення жінки вона вбачала в тому, щоб перекласти турботу про дітей на державу. При цьому, за її баченням, чоловік, як і раніше, повинен залишатися годувальником, ходити на роботу й заробляти гроші для сім'ї.

Отже, одним із найважливіших понять фемінізму цієї доби варто вважати емансипацію, яка була гаслом більшості кампаній за здобуття рівноправ'я жінками у різних сферах (насамперед у царині освіти, праці, громадянських прав) у межах наявних суспільних структур [4].

Уже після Другої світової війни одним із важливих завдань жіночого руху була боротьба за фактичну реалізацію прав жінок, визнаних на законодавчому рівні. Під час протестних виступів 1960–70-х рр. у США та Європі феміністський рух стає масовим явищем («друга хвиля»). Основоположниця й теоретик «другої хвилі» жіночого руху — Симона де Бовуар, французька філософ-екзистенціалістка, авторка книги «Друга стаття» (1949). Вона стверджувала: «Щойно жінка досягне успіхів, як вони викликають нові напади проти неї». На початку 1960-х рр. пролунала також спільна вимога феміністок — надати жінкам право не лише обирати, а й входити у владні структури.

Проблема емансипації жінок є гостроактуальною, особливо в сучасному суспільстві. Як установили дослідники, навіть чоловічий і жіночий політичні словники істотно відрізняються один від одного. В наш час чоловіки частіше ведуть мову про відсоткові ставки, акцизи, НАТО, технології тощо. А жінки у виступах більше вживають такі слова, як турбота, догляд, дитячий садок, будинок і т.п. Але для прийняття ефективних рішень, як ми чітко усвідомлюємо, потрібен баланс. Жінки у владі спроможні повніше враховувати потреби гуманізації відносин у суспільстві.

Нині на міжнародному й національному рівнях захист прав жінки здійснюється за допомогою відповідних нормативно-правових актів. Як стверджують фахівці, проблематика спеціальних прав чоловіка, які враховували б його особливі потреби, взагалі не розроблена. Водночас гендерний підхід передбачає розробку єдиного стандарту для жінки та чоловіка, формування системи прав і свобод та механізмів їх реалізації.

Ці проблеми перебувають у полі зору Європейського Союзу, який, наприклад, має намір законодавчо розв'язати проблему різниці в зарплаті між чоловіками і жінками. Згідно з доповіддю Єврокомісії про статево рівноправність чоловіки в об'єднаній Європі заробляють у середньому на 15 відсотків більше, ніж жінки. За величиною розриву між середньою зарплатою чоловіків і жінок трійка лідерів складається з Кіпру, Естонії та Словаччини.

Серед передбачуваних заходів — обов'язкова відпустка для догляду за дітьми для батьків. У Німеччині вже зроблені перші кроки в цьому напрямі. Міністр у справах сім'ї Урсула фон дер Ляйен запровадила новацію під час розрахунку виплат так званої батьківської допомоги. Якщо батько теж бере відпустку для догляду за дітьми, то допомога виплачується не 12, а 14 місяців. За останні 25 років різниця між зарплатами чоловіків і жінок скоротилася лише на два відсотки. Якщо так піде й далі, то праця чоловіків і жінок оплачуватиметься однаково лише через 187 років, вважає єврокомісар ЄС з питань праці та зайнятості В. Спідла [4, с.36–37].

Право на гендерну рівність проголошується в документах, прийнятих на зустрічах найвищих представників країн — членів ЄС (у Люксембурзі в 1997 році, в Лісабоні в 2000 році тощо). Згідно зі стратегією Євросоюзу в галузі охорони здоров'я та безпеки праці од-

ним із нагальних завдань на сучасному етапі є подолання відповідних відмінностей за статевою ознакою. Європейський фонд за поліпшення умов життя і праці (організація ЄС, що займається соціальними проблемами) в спеціальному огляді «Якість роботи і зайнятість жінок» дійшов такого висновку: протягом останніх чотирьох десятиліть частка жінок у загальному балансі зайнятості підвищилася, вони зробили низку важливих проривів у різних галузях економіки й видах робіт, а також у досягненні високого професійного й посадового статусу. Водночас результати досліджень фонду свідчать про значну дискримінацію за гендерною ознакою: в одних професіях жінки на високих посадах представлені значно менше, якщо брати до уваги їхню загальну зайнятість, в інших — відчутно більше. Отже, щоб ліквідувати дискримінацію за статевою ознакою, слід домагатися внесення цих проблемних питань до юридичного, соціального та політичного порядку денного [4, с. 37]. Висувається також ціла низка не менш важливих суміжних завдань стосовно не лише праці жінок у галузях, де превалюють чоловіки, а й рівного становища жіноцтва в усіх сферах суспільного буття.

Безперечно, проблема рівності між чоловіками та жінками залишається актуальною й для низки провідних європейських держав. Зокрема, це стосується й Федеративної Республіки Німеччина. Приміром, лише 5 % посад бургомістрів у німецьких містах із населенням понад 10000 жителів обіймають жінки. Утім, постає низка питань стосовно жінок, які посідають найважливіші державні пости: зокрема, чи змінюють вони політику, коли перебувають при владі? [5]. На це запитання намагаються відповісти німецькі соціологи, політологи, юристи.

Фемінізм вельми потужно пронизує життя жінок, відтак це їм заважає завжди й за будь-яких обставин залишатися жінкою. Найвпливовішою жінкою світу в 2012 році журнал *Forbes* назвав канцлера Німеччини Ангелу Меркель, а журнал *Time* у 2006 і 2007 роках вніс федерального канцлера ФРН до списку ста найвпливовіших людей планети. «Залізна леді Європи» очолює топ-100 другий рік поспіль. Посаду Меркель обіймає з 2005 року. У контексті аналізу зазначеної проблеми важливим, на нашу думку, є той факт, що Меркель свого часу обіймала посаду федерального міністра у справах жінок і молоді, а також міністра охорони навколишнього середовища. Врахування саме цих чинників дає підстави зрозуміти й те, чому, незважаючи на хвилі світової фінансово-економічної кризи, які досягають і ФРН, рейтинг підтримки федерального канцлера в суспільстві, за останніми даними, становить 70%. Для Меркель як політика це дуже непогано, адже вибори федерального канцлера мають відбутися вже в 2013 році. 58-річна Меркель не цурається Інтернету, нещодавно створила власний канал на *YouTube*, *Die Bundesregierung*, де відповідає на запитання громадян, власний сайт www.bundeskanzlerin.de [5]. Обіймаючи найвпливовішу посаду у ФРН, вона має впевнену, яскраво виражену та соціально орієнтовану позицію, за що нерідко її піддавали критиці.

Другу сходинку в списку впливових жінок світу посідає 64-річна Гілларі Клінтон, колишня перша леді, а нині держсекретар Сполучених Штатів Америки. Підкреслюю: лише за останній рік вона відвідала понад 40 країн. Неабияк популярний її блог *Texts From Hillary* [5].

Третє місце у президента Бразилії Ділми Руссефф. У червні 2012 року цю 64-річну жінку-політика та її програму *Brasil Sem Miseria* («Бразилія без бідності») підтримувало 77% громадян. Тому не випадково їй пророкують перемогу на виборах 2014 року [5].

Звернімо увагу й на таке. Російська дослідниця Т. Юдіна, аналізуючи чинники високого авторитету та роль Ангели Меркель у вирішенні найболючіших питань, зазначає, що вона дедалі більше стає «канцлером внутрішнього об'єднання держави». Гасло «Німеччина — це ти» і програмна заява Меркель «Я хочу служити Німеччині» різко контрастують із філософією її попередників. Політики нового покоління — це нове обличчя нової, об'єднаної, Німеччини. Ангела Меркель у цьому сенсі є водночас і реально діючою політичною фігурою, і, якоюсь мірою, символом цієї нової Німеччини [6, с. 138].

Важливо відзначити, що стиль нової, об'єднаної, Німеччини в умовах єдиної Європи та реальності процесів глобалізації (незалежно від того, як до них ставитися) — це стиль компромісів, прагнення та вміння домовлятися, стиль взаємодії і кооперації. Новий політичний стиль формується як реакція на нові реалії та виклики часу [6, с. 138–139].

Небажання німців покласти економічні жертви на вівтар євроінтеграції та масове безробіття в країні мимоволі змушують багатьох порівнювати Ангелу Меркель із Маргарет Тетчер. Але сама Меркель порівнянь із «залізною леді» не полюбляє. «Ми живемо в епоху квантової фізики, а тому вже час зрозуміти, що потрібно вміти доходити компромісів», — зазначила федеральний канцлер [5].

Серед найважливіших напрямів своєї політичної діяльності в період головування Німеччини в ЄС Ангела Меркель назвала Договір про запровадження Конституції для Європи, захист клімату, енергетичну політику, поглиблення трансатлантичного економічного співробітництва та добросусідські відносини з країнами-сусідами Євросоюзу та державами Центральної Азії. З кінця 2000 року вона намагається запровадити поняття «нова соціальна ринкова економіка», що ґрунтується на відомому терміні «соціально орієнтована ринкова економіка». Представляючи у 2006 році програму діяльності свого уряду, федеральний канцлер визначила основні напрями в реформуванні федеративної системи, боротьбі з бюрократизмом, розвитку наукових досліджень, енергетичній політиці, бюджетній і фінансовій сферах, політиці у сфері сім'ї, ринку праці, й зокрема реформу системи охорони здоров'я.

Важливим для сучасної Німеччини є питання здійснення останніми десятиліттями гендерної політики. Стаття 3 Основного Закону країни проголошує чоловіка та жінку рівноправними суб'єктами, забезпечуючи, отже, формальну гендерну рівність [7]. Ангела Меркель у цьому сенсі є добрим прикладом. Адже вона у лавах ХДС та на щаблях влади зробила блискучу кар'єру в «чоловічому» світі політики.

Успішним прикладом реалізації конституційних настанов в останні десятиліття є також практика діяльності й інших політичних партій ФРН. Так, від самого заснування Партії зелених там сповідують підхід, за якого в усіх списках партії та її органів кількість чоловіків і жінок має бути рівною. У Соціал-демократичній партії Німеччини з 1988 року діє 40-відсоткова квота представництва жінок на всіх партійних посадах і навіть під час розподілу депутатських мандатів. У документах Християнсько-демократичного союзу, членом якого є перша жінка-бундесканцлер, після тривалих обговорень остаточно зафіксовано так зване правило кворуму: на всіх посадах і в усіх органах партії кількість жінок має становити щонайменше третину. Квоти та інструменти, що забезпечують рівноправність жінок, запроваджено також в Об'єднанні німецьких профспілок. Однак в економіці ситуація є децю іншою: у середині останнього десятиліття на 685 чоловіків у правліннях 100 найбільших підприємств припало лише 4 жінки [8].

Перша спроба використання в економічній сфері закону ФРН про забезпечення рівноправності чоловіків і жінок закінчилася в 2001 році досягненням домовленості про добровільне забезпечення рівноправності чоловіків і жінок у приватних господарствах. Для запровадження відповідних інструментів федеральним урядом та об'єднаннями великих компаній було створено робочу групу «Рівність шансів і сімейна політика підприємств у сфері економіки». Дані статистики свідчать, що до 2006 року кількість жінок на керівних посадах в економічній сфері зростає, але політика забезпечення рівноправності жінок істотно не змінила ситуації [10].

У Німеччині донині є професії, що сприймаються в суспільній свідомості як виключно чоловічі. На ринку праці також продовжує існувати чіткий поділ між чоловічими і жіночими професіями. Так, у 2004 році 75% працюючих, зайнятих неповний робочий день, становили жінки. За даними федерального відомства статистики, річна сума заробітку у чоловіків і жінок (як у робітників, так і у службовців) у 2005 році відрізнялася в середньому на 27%.

Слід враховувати, що ще однією істотною причиною неспівмірного представлення жінок у деяких галузях виробництва чи відсутності достатньої кількості їх на керівних посадах, зокрема на підприємствах, є переривання жінками професійної кар'єри заради сім'ї і дітей. Так, у жінок бажання мати дітей, як і раніше, виражено сильніше, ніж у чоловіків. Хоча вжиті на державному рівні відповідні заходи ситуацію дещо поліпшують. Останніми роками у чоловіків, що стали батьками, з'явилося бажання не тільки бути годувальником родини, а й брати активну участь у вихованні дитини («*aktiver Vater*» – «активний батько») [4, с. 38].

Ці та інші проблеми гендерної рівності непокоять владу та інституції громадянського суспільства. Серед розмаїття організацій, які займаються захистом прав та свободи жінок, варто виокремити Німецьку «Раду жінок» – об'єднання, що фінансується переважно з громадських коштів, з надходжень Федерального міністерства сім'ї, людей похилого віку, жінок та молоді. «Раду жінок» визнано неурядовою організацією, яка має особливий дорадчий статус у Економічній та Соціальній радах ООН. Найвищим органом німецької «Ради жінок» є збори членів ради [9].

Для розв'язання проблем державної гендерної політики ставка робиться на розвиток мережі відкритих дитячих установ і планомірне реформування закону про дитячу грошову допомогу, прийнятого 1986 року. Значні зміни до цього закону внесено в 2007 році (батько, який перебуває у відпустці для догляду за дитиною, вперше почав отримувати 67% свого останнього чистого доходу). Результатом цих змін стало збільшення кількості батьків, які подають заяву на отримання грошової допомоги на дітей (2007 року їхня кількість збільшилася до 10,5%). Проте нині збільшенню частки таких батьків перешкоджає поки що негативне ставлення до них керівництва й колег [4, с. 37].

На сучасному етапі феміністичні традиції в Німеччині продовжують втілюватися в творчості деяких письменниць. Твори більшості з них потребують детальнішого аналізу для переосмислення давніх стереотипів і оновлення феміністичного світобачення. Однією з найпопулярніших на німецькомовному терені письменниць, однак маловідомою в Україні, є Гера Лінд – не лише романістка, а й політичний діяч – посол Хосе Каррераса в Німеччині. По міжнародному телебаченню транслюється ток-шоу Г. Лінд, майже кожен її роман екранізовано, та всі вони, як правило, – бестселери.

Нині більшість відповідних гендерних заходів, що здійснюються у провідних державах світу, адресовані

безпосередньо жінкам і не враховують чоловічого чинника. Це стосується навіть тих випадків, коли ці заходи спрямовані на виправлення порушень рівноваги у становищі жінок і чоловіків. Водночас практика засвідчує, що існує і проблема захисту чоловіків. Критики фемінізму стверджують, що тепер у країнах Заходу через феміністський рух чоловіки піддаються дискримінації. Прикладом такої дискримінації є служба в армії за призовом, що є прямою дискримінацією за статевою ознакою. Проте варто зазначити, що цей факт є результатом державної політики, а не діяльності феміністок.

Отже, роль жінки в сучасному суспільстві поступово зростає. Про це свідчать політика та практика об'єднаної Європи, й зокрема Федеративної Республіки Німеччина. В Україні, як і в низці країн розвинутої демократії, є досвідчені жінки-політики, котрі проявили себе як знані авторитетні лідери. У нашій державі до проблематики гендерної рівності дедалі частіше звертаються науковці: М. Буяновська, Н. Грицьак, Л. Погоріла, Т. Раєвич та інші. Проте навіть побіжний погляд на ту чи іншу сферу дає чимало підстав констатувати нерівноправне становище українського жіноцтва. Саме тому вітчизняному політикуму, владним органам варто було б узяти до уваги досвід провадження гендерної політики у ФРН та деяких інших країнах. Адже європейський стратегічний курс має підкріплюватися офіційним Києвом у всіх сферах суспільного життя, зокрема й у гендерній політиці. Можна з упевненістю стверджувати, що гендерна рівність є своєрідним мірилом вітчизняного демократичного поступу.

Джерела

1. Фемінізм: Восток, Запад, Россия. – М.: Наука, 1993. – 243 с.
2. Успенская В. И. Стереотипы на пути женщин к лидерству // Феминистская теория и практика Восток-Запад: Материалы международной научно-практической конференции. – СПб.: ПЦГИ, 1996. – 71 с.
3. Юкина И. И. Русский феминизм как вызов современности. – СПб.: Алетейя, 2007. – 544 с.
4. Gleichstellung von Frauen und Maennern [Електронний ресурс]. – [http://europa.eu/legislation_summaries/employment_and_social_policy/equality_between_men_and_women/index_de](http://europa.eu/legislation_summaries/employment_and_social_policy/equality_between_men_and_women/index_de;); Кузнецов Г. Е. Евросоюз: женщины и работа // Человек и труд. – 2005. – № 5. – С. 36–40.
5. Названо імена 100 жінок, які керують світом (23.08.2012). [Електронний ресурс]. – [http://www.pravda.com.ua](http://www.pravda.com.ua;); Polke–Majewski K. Wie Frauen die Politik veraendern? [Електронний ресурс]. – <http://Zeitonline.de>
6. Юдина Т. В. Германия. Новая политэстетика. – М.: Российская политическая энциклопедия (РОССПЭН), 2010. – 175 с.
7. Bundesministerium der Justiz [Електронний ресурс]. http://www.bmj.bund.de/#!/end/38c7438b8c62ddc38e74d92afea81210,0/Unterhaltsrecht/Inhalt_e_der_Ref_orm_lfe.html
8. Doege P. Maenner – Paschas und Nestfluechter? Zeitverwendung von Maennern in der Bundesrepublik Deutschland. – Leverkusen-Obladen: Barbara Budrich, 2006. – S. 76.
9. Deutscher Frauenrat e.V. Bundesvereinigung der Frauenverbaende [Електронний ресурс]. – <http://www.frauenrat.de>